

Скрипник Ю.В.

Кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Сумський національний аграрний університет

Колісник К.Ю.

магістрант кафедри фінансів

Сумський національний аграрний університет

**ОЦІНКА ПОТЕНЦІЙНОЇ ПРИБУТКОВОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА
ASSESSMENT OF THE POTENTIAL PROFITABILITY OF AN
AGRICULTURAL ENTERPRISE**

В статті розглянуті роль і значення прибутку для розвитку сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах. Обґрунтовані передумови оцінки та здійснено сутнісну характеристику потенціалу прибутковості аграрного формування. Визначено чинники, що впливають на прибутковість в сільському господарстві та систему відповідних показників. Запропоновані методичні підходи для прогностичної оцінки потенційної прибутковості аграрних формувань. Визначені критерії потенціалу прибутковості підприємств аграрного сектору лісостепової зони.

Ключові слова. Прибуток, прибутковість, потенціал прибутковості, критерії прибутковості, регресійна модель, сільськогосподарське підприємство, чинники прибутковості.

В статье рассмотрены роль и значение прибыли для развития сельскохозяйственного предприятия в современных условиях. Обоснованы предпосылки оценки и осуществлена сущностная характеристика потенциала прибыльности аграрного формирования. Определены факторы, влияющие на прибыльность в сельском хозяйстве и система соответствующих показателей. Предложены методические подходы для прогностической оценки потенциальной прибыльности аграрных формирований. Определены критерии потенциала прибыльности предприятий аграрного сектора лесостепной зоны.

Ключевые слова. Прибыль, прибыльность, потенциал прибыльности, критерии прибыльности, регрессионная модель, сельскохозяйственное предприятие, факторы прибыльности.

The article discusses the place and value of profits for the development of agricultural enterprises in modern conditions. The prerequisites for evaluation are substantiated and the essential characteristic of the profitability potential of the

agrarian formation is carried out. The factors affecting profitability in agriculture and the system of relevant indicators have been determined. Methodical approaches for predictive assessment of the potential profitability of agrarian formations. Proposed and criteria for the profitability potential of enterprises in the agrarian sector of the forest-steppe zone are defined.

Keywords. Profit, profitability, profitability potential, profitability criteria, regression model, agricultural enterprise, profitability factors.

Постановка проблеми. Значення прибутку для окремого аграрного формування полягає не тільки в отримання додаткової вартості, тобто забезпеченні рентабельної господарської діяльності. Прибуток є основою формування і вдосконалення ресурсної бази підприємства, позитивно впливає на збільшення його ринкової вартості, а також забезпечує економічний розвиток держави. Потенційна прибутковість є вирішальним стимулом вдосконалення системи господарювання через освоєння інвестицій, що збільшує обсяги виробництва і реалізації, забезпечуючи при цьому зайнятість населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування, ефективного використання та управління прибутком знайшли відображення в численних публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів. Зазначені проблеми відображаються в роботах таких вчених, як В. Амбросов, А. Бабо, І. Бланк, М. Білик, Є. Брігхем, В. Геєць, М. Дем'яненко, Дж. Джуран, А. Дайле, С. Дорогунцов, П. Друкер, П. Єгоров, І. Кац, В. Ковальов, Г. Крамаренко, Л. Костирко, М. Коробова, О. Лаврук, Ю. Лисенко, Л. Лігоненко, С. Підкропивний, В. Стасюк та ін. Проте питання прогнозування прибутку та оцінки потенціалу прибутковості в сільському господарстві потребують подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретичних та розробка методичних основ щодо визначення системи підходів та критеріїв оцінки потенційної прибутковості сільськогосподарського підприємства в умовах економічної невизначеності.

Виклад основного матеріалу. Під час виробничої та комерційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах економічної невизначеності і ризику постійно формуються чинники, що негативно впливають на рівень фінансових результатів. Ці процеси створюють необхідність своєчасного виявлення резервів прибутковості діяльності господарського суб'єкта на довгострокову перспективу. Врахування потенційних резервів та їх повне і ефективне використання є необхідною умовою успішної господарської діяльності та забезпечення його фінансово-економічної стійкості аграрного формування.

Прибутковість або доходність функціонування підприємства є не тільки запорукою його виживання та успішності на ринку. На думку Лаврука О, прибуток сприяє стабільному розвитку аграрних підприємств, забезпечує

зацікавленість трудового колективу в рості продуктивності праці, збільшенні об'ємів і ефективному веденні виробництва. Окрім цього, прибуток є стимулюючим фактором і фінансовим ресурсом в діяльності аграрних підприємств, а тому виступає важливим джерелом фінансування розширеного відтворення виробництва. При цьому роль і значення прибутку аграрних підприємств автор виражає через дію його функціональних складових, де він виступає:

- основним критерієм ефективності господарської діяльності підприємства;
- основним спонукальним мотивом до здійснення підприємницької діяльності;
- постійно відтворювальним джерелом формування фінансових ресурсів і забезпечення фінансової стійкості;
- важливим джерелом зростання ринкової вартості;
- важливим джерелом задоволення соціальних потреб працівників аграрної сфери;
- основним захисним механізмом відновлення платоспроможності в період загострення кризової ситуації [1].

Бабо А. розділяє прибуток очікуваний і отриманий, визначаючи при цьому такі його функції:

- очікуваний прибуток є основою прийняття інвестиційних рішень;
- отриманий прибуток є мірилом успішності діяльності підприємства;
- частина отриманого прибутку є джерелом самофінансування розвитку;
- частина прибутку направляється як винагорода власникам капіталу [2].

Можна сформулювати наступне досить загальне визначення: прибуток - це певний дохід від операції, яка вимагає спочатку певних інвестицій і (або) витрат і яка проявляється в збільшенні сукупного економічного потенціалу (багатства) інвестора по закінченню (фактичному або умовному) даної операції. Прибуток є множинною категорією за своєю сутністю та методами виміру і ідентифікується тільки тоді, коли чітко визначені поняття, по-перше, доходів і витрат або капіталу і, по-друге, способів їх оцінки та ув'язки в єдиному рахунковому алгоритмі. Іншими словами, прибуток - це розрахунковий і тому досить умовний показник - залежно від набору включених у розгляд факторів і їх кількісної оцінки можуть обчислюватися різні показники прибутку [3].

Отже, напрашується наступний висновок: дефінітивна, оцінна і алгоритмічна багатозначність поняття «прибуток» природно визначає неоднозначність як його трактування, так і кількісної оцінки, а тому будь-які судження в термінах «прибуток», «прибутковість» і інших припускають необхідність досить суворої ідентифікації: (1) чинників формування прибутку (або компонентів прибутку), (2) їх оцінки і (3) можливих обмежень на спосіб визнання і прийняту до обліку оцінку того чи іншого чинника, включеного в загальний алгоритм розрахунку. Суть першого аспекту така: прибуток - це, наприклад, різниця між доходами і витратами (витратами), а тому, включаючи в розгляд той чи інший набір

вихідних факторів, можна отримати кілька видів прибутку. Суть другого аспекту з очевидністю зумовлюється наданим бухгалтеру різноманітним оцінці складових елементів прибутку. Так, вартість основних засобів можна списувати на собівартість (тобто включати у витрати у зменшення розраховується прибутку) за допомогою лінійної або прискореної амортизації. Залежно від того, який метод обраний, величина прибутку може істотно варіювати. Суть третього аспекту зумовлюється наявністю регулятивних обмежень і рекомендацій щодо того чи іншого фактора та їх комбінації [3].

В будь-якому випадку прибуток буде представляти кінцевий фінансовий результат, що дає характеристику виробничій і комерційній діяльності сільськогосподарського підприємства і виступає фундаментом подальшого розвитку. При цьому збільшення масштабів прибутковості закладає фінансові засади для самофінансування господарського суб'єкта на базі розширеного відтворення.

Виходячи з вищезгаданого, прибуток підприємства слід оцінювати не тільки в якості критерію ефективності виробничої та комерційної діяльності, а й в якості потенціалу фінансової та економічної стійкості аграрного формування. В той же час авторів в більшій мірі цікавить не узагальнення визначень сутності прибутку підприємства, а оцінка його можливого обсягу, тобто потенціалу прибутковості аграрного формування.

Проте, потенціал прибутковості не є просто сукупністю певних ресурсів. Його рівень визначається рівнем поєднання різних елементів ресурсного потенціалу, його структурою, що визначатиме стійкість та конкурентоздатність підприємства на ринку, та визначатиме можливість одержання прибутку в перспективі. Тому важливими показниками потенціалу прибутковості виступають якість кадрового потенціалу, якість управління активами, платоспроможність, структура капіталу. Ці параметри представляють інтерес для власників та потенційних інвесторів, що і визначає перспективи підприємства за ринкових умов. Потенціал прибутковості сільськогосподарського підприємства має свої специфічні особливості, що зумовлені особливістю галузі. Так на можливість одержування підприємством прибутку впливає розмір якості та розташування використовуваних підприємством сільськогосподарських угідь, залежністю від природних умов, якості біологічних ресурсів [4].

В цьому ракурсі Костирко Р. розглядає прибуток одночасно в якості ключового критерію доданої вартості і індикатору фінансово-економічної стійкості. На цьому автор будує своє бачення методології оцінки потенціалу прибутковості підприємства. Взаємозв'язок між прибуткоутворюючими чинниками і фінансово-економічною стійкістю можна прослідкувати за допомогою відомих моделей стійкого зростання [5].

В будь-якому випадку прибутковість підприємства є складною та багатогранною економічною категорією, що одночасно характеризує як

одержані результати діяльності підприємства так і можливості отримувати прибуток в майбутньому. Тому: під прибутковістю слід розуміти стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної так і всієї господарської діяльності, який полягає в перевищенні доходу над здійсненими витратами, в розмірі достатньому для ефективного подальшого функціонування [6].

На нашу думку таке трактування може відображати характеристику прибутковості підприємств не лише потенційно прибуткових але, головню, тих, що досягли необхідного рівня прибутку. Відповідно, прибутковість підприємства підтверджує досягнення ним, високого рівня економічної ефективності, відображаючи дійсні результати, та можливість до самофінансування, розширеного відтворення та розвитку загалом.

Виходячи з цього твердження, прибутковість підприємства оцінюється з позиції таких взаємопов'язаних параметрів: розмірності, якості, потенціалу. Виділення параметрів прибутковості дозволяє комплексно оцінити прибутковість, провести рейтингову оцінку підприємств та визначити найперспективніші.

Потенціал прибутковості більшість авторів схильні оцінювати через параметри динаміки фінансових результатів, структури прибутку відповідно до порядку його визначення, достовірності відображення даних. На нашу думку, потенціал прибутковості сільськогосподарського підприємства є параметром, що відображає джерела формування його фінансових результатів, таким чином, виступаючи комплексною відносною оцінкою управління господарською діяльністю.

Потенціал прибутковості акумулює сукупність параметрів прибутку, що відображають ефективність здійснення діяльності підприємства в контексті виконання його місії. Тому при її оцінці потрібно враховувати специфіку його діяльності. Потенціал прибутковості сільськогосподарського підприємства характеризує вплив ефективності сільськогосподарської діяльності на загальну фінансову результативність підприємства, віддзеркалюючи ефективність реалізації стратегії підприємства, виробничої діяльності та фінансового менеджменту, та виражається через співвідношення прибутку від сільськогосподарської діяльності та чистого прибутку підприємства. Така пропозиція обґрунтовується наступними міркуваннями: чистий прибуток підприємства є узагальнюючим результатом підприємницької діяльності, відображуючи рівень використання підприємством внутрішніх та зовнішніх можливостей, а також обумовлює здатність підприємства до розвитку. Прибуток від здійснення сільськогосподарської діяльності відображає ефективність здійснення основної діяльності в контексті виконання головної місії аграрного формування, а також результативність галузевого значення.

Отже, рівень досягнення результатів є наслідком рівня ефективності

використання потенціалу прибутковості сільськогосподарського підприємства. При цьому потенціал прибутковості — це сукупність вихідних умов господарювання, що відображають можливості підприємства здійснювати рентабельну діяльність, одержуючи та нарощуючи в її результаті прибуток. Потенціал прибутковості є змістовним елементом загальногосподарського потенціалу підприємства.

Також потенціал прибутковості можна визначити як внутрішні резерви, що є різницею між прихованими і явними можливостями зростання прибутку. Він є невід’ємною складовою економічного потенціалу і визначається станом і рівнем використання потенціалів: виробничого, конкурентоспроможності, зниження витрат і зростання доходності [7].

Традиційно до складу потенціалу включають:

- трудовий потенціал;
- фінансовий потенціал;
- матеріальний, який складається з основних і оборотних активів;
- нематеріальний потенціал;
- інформаційний потенціал.

Проте, потенціал прибутковості не є просто сукупністю певних ресурсів. Його рівень визначається рівнем поєднання різних елементів ресурсного потенціалу, його структурою, що визначатиме стійкість та конкурентоздатність підприємства на ринку, та визначатиме можливість одержання прибутку в перспективі. Тому важливими показниками потенціалу прибутковості виступають якість кадрового потенціалу, якість управління активами, платоспроможність, структура капіталу. Ці параметри представляють інтерес для власників та потенційних інвесторів, що і визначає перспективи підприємства за ринкових умов.

Потенціал прибутковості сільськогосподарського підприємства має свої специфічні особливості, що зумовлені особливістю галузі. Так на можливість одержування підприємством прибутку впливає розмір якості та розташування використовуваних підприємством сільськогосподарських угідь, залежністю від природних умов, якості біологічних ресурсів.

Врахування різних чинників впливу на результативну ознаку досліджується за допомогою регресійного аналізу з використанням відповідних моделей.

Регресійна модель описує об’єктивно існуючі між явищами кореляційні зв’язки. За своїм характером кореляційні зв’язки надзвичайно складні та різноманітні. В одних випадках результат y зі зміною фактора x , зростає чи зменшується рівномірно, в інших - нерівномірно. Іноді зростання може змінитися зменшенням, і навпаки. Простежити всі ці взаємозв’язки і встановити точний функціональний вид практично неможливо. А тому при виборі типу функції йдеться лише про апроксимацію відносно простими функціями незрівнянно більш складних за своєю природою взаємозв’язків. На практиці перевагу віддають лінійним моделям. Такий підхід, безперечно, містить у собі

певну умовність, оскільки передбачає однаковий характер зв'язку з усіма факторами. Проте використання надто складних функцій неминує призводити до збільшення кількості параметрів, а отже, зменшує точність вимірювання та ускладнює інтерпретацію результатів [8].

В ході дослідження були проаналізовані дані фінансової звітності 35 сільськогосподарських підприємств Сумської області, що дозволило вивести параметри потенціалу прибутковості аграрного формування середніх розмірів, розташованого в зоні лісостепу. В результаті була отримана регресійна модель, що враховує кілька чинників (коефіцієнт кореляції склав 0,7054):

$$Y_x = -72,879 + 6,121x_1 - 9,552x_2 - 0,745x_3 + 61,604x_4 - 0,915x_5 + 11,755x_6 - 44,995x_7$$

де Y_x – сума потенційного прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь;

X_1 - площа с-г угідь на 1 працівника, га

X_2 – фондозабезпеченість, тис. грн.

X_3 – фондоозброєність, тис. грн.

X_4 – припадає виручки на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.

X_5 - припадає виручки на 1 працівника, тис. грн.

X_6 – віддача необоротних активів;

X_7 - віддача оборотних активів.

Апробацію моделі представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення потенційної прибутковості СВК «Токарі»

Показники	Числові значення		
	На кінець звітного року	Параметри регресії	Добуток
Вихідні дані			
Площа сільськогосподарських угідь, га	2208	-	-
Кількість працівників,чол.	78	-	-
Виручка, тис. грн.	38960	-	-
Основні засоби, тис. грн.	16868	-	-
Оборотні активи, тис. грн.	30375	-	-
Розрахункові величини			
Вільний коефіцієнт	-	-72,879	-72,879
X_1 - Площа с-г угідь на 1 працівника, га	28,3	6,121	173,2243
X_2 – Фондозабезпеченість, тис. грн.	7,4	-9,552	-70,6848
X_3 – Фондоозброєність, тис. грн.	216,3	0,745	161,1435
X_4 – Припадає виручки на 1 га с-г угідь, тис. грн.	17,6	61,604	1084,23
X_5 - Припадає виручки на 1 працівника, тис. грн.	499,5	-0,915	-457,043
X_6 - Фондовіддача	2,3	11,755	27,0365
X_7 - Оборотноість оборотних активів	1,3	-44,995	-58,4935
Результат			

Потенційний прибуток на 1 га с.г. угідь, грн.	786,5
Очікувана маса прибутку, тис. грн.	1736,6
Очікуваний індекс інфляції	1,081
Скоректований прибуток, тис. грн.	1877,3

Отже, потенційний прибуток даного підприємства складає 1736,6 тис. грн., а враховуючи очікуваний індекс інфляції, його сума коректується до 1877,3 тис. грн. Отримані результати основані на внутрішніх чинниках і не можуть враховувати тиску зовнішніх викликів. Однак для підприємства буде важливо знати свої потенційні можливості в плані підвищення прибутковості господарської діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, рівень досягнення результатів є наслідком повноти і ефективності використання потенціалу прибутковості сільськогосподарського підприємства. При цьому потенціал прибутковості - це сукупність вихідних умов господарювання, що відображають можливості підприємства здійснювати рентабельну діяльність, отримуючи та збільшуючи в її результаті прибуток.

Разом з тим, потенціал прибутковості слід вважати змістовним елементом загальногосподарського потенціалу підприємства. При цьому потенціал прибутковості можна трактувати як наявність внутрішніх резервів, що визначаються різницею між потенційними і використовуваними можливостями збільшення прибутку. Вважаючи потенційну прибутковість частиною економічного потенціалу сільськогосподарського підприємства, необхідно враховувати потенційні можливості як виробничого, так і фінансового потенціалів. В якості критеріїв потенціалу прибутковості аграрного формування виступають внутрішні чинники, що в запропонованій моделі виражаються відносними величинами і впливають на результативну ознаку з різною силою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Лаврук О.В. Роль та значення прибутку у розвитку аграрних підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 2. Т. 1. Стор. 28-31. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_1/pdf/028-031.pdf
2. Бабо А. Прибыль: Пер. с фр. Под ред. В.И. Кузнецова. Москва: Прогресс, 1993. 176 с.
3. Ковалев В. Прибыль: логика определения и идентификации. Вестник Санкт-Петербургского университета. 2005. №2. С. 106-118. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/pribyl-logika-opredeleniya-i-identifikatsii-1>
4. Антонюк Р.Р. Прибутковість сільськогосподарських підприємств: природа категорії. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. 2012. №126. С. 50–55.

5. Костирко Р. О. Оцінка потенціалу прибутковості підприємства для прийняття управлінських рішень . Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 4. С. 85-89. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_4_2/pdf/085-089.pdf
6. Семенов Г.А. Економіка підприємства. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 324 с.
7. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
8. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2001. 170 с.

Відомості про автора

а) прізвище, ім'я, по батькові: Скрипник Юрій Володимирович

б) вчене звання: доцент

в) науковий ступінь: к.е.н.

г) місце роботи: СНАУ, кафедра фінансів

д) адреса для листування: 40021, м. Суми, вул. Кірова 160, кафедра фінансів

а) прізвище, ім'я, по батькові: Колісник Катерина Юріївна

б) вчене звання: -

в) науковий ступінь: -

г) місце роботи: СНАУ, магістрант кафедри фінансів

д) адреса для листування: 40021, м. Суми, вул. Кірова 160, кафедра фінансів